

พุทธบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา
BUDDHIST INTEGRATION ON REINFORCE IDENTITY OF LANNA
BUDDHIST COMMUNITY

อนันต์ อุปสอด และคณะ*
Anan Upasod and Others

Received: 2021-10-08

Revised: 2021-12-22

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน 3) เพื่อบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยหลักพุทธธรรม 4) เพื่อนำเสนอแนวทางและสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ รูปแบบบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยพุทธธรรม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม จำนวน 32 รูป/คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. อัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธในล้านนาสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ชาวพุทธล้านนาที่เป็นวิถีคนพื้นเมือง ได้แก่ ชุมชนบ้านแม่ฮ้อยเงิน จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านพลาลัยเกษม จังหวัดเชียงราย ชุมชนบ้านหนองเต่า จังหวัดน่าน ชุมชนบ้านร่องคือ จังหวัดพะเยา และอีกกลุ่มเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อพยพมาอยู่ในล้านนา ได้แก่ ชุมชนบ้านห้วยต้ม (ปกากะญอ) จังหวัดลำพูน ชุมชนบ้านทุ่งทองมู (ไทใหญ่) จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชุมชนบ้านหัวฝาย (ไทลื้อ) จังหวัดลำปาง ชุมชนบ้านทุ่งไธม์ (ไทยพวน) จังหวัดแพร่ ทั้งนี้ชุมชนชาวพุทธทุกชุมชนมีอัตลักษณ์เฉพาะตน ไม่ว่าจะเป็น ภาษา อาหาร การแต่งกาย และมีวัฒนธรรมประเพณีที่มีความโดดเด่นเฉพาะ

2. หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชาวพุทธในล้านนา โดยแบ่งกลุ่มหลักพุทธธรรมออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ด้านคติธรรม มีศรัทธา 4 ด้านเนติธรรม มีหลักศีล 5 ด้านวัตรธรรม มงคลสูตร (มงคลชีวิต) ข้อที่ 8 การมีศีลปะ ด้านสธรรม มงคลสูตร (มงคลชีวิต) ข้อที่ 22 ความเคารพ ข้อที่ 23 ความนอบน้อม และ หลักทศ 6 ในสังคาลสูตร

3. การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยหลักพุทธธรรม สามารถสรุปได้ว่า มีการเสริมสร้างด้วยกัน 2 ส่วน คือ ชาวพุทธในล้านนาได้มีความตระหนักรู้ในพุทธธรรมหลักธรรมที่มีอยู่เดิม ซึ่ง

* นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,
เบอร์โทร: 099-6159541, E-mail: ananupsod9541@gmail.com

สุวิญ รักษัตย์ สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สุมานพ ศิวรัตน์ สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระศรีวินยาภรณ์ สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติตนในฐานะเป็นชาวพุทธ และชาวพุทธล้านนาตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่เกิดผลประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต นอกจากการตระหนักรู้ในคุณค่าต่อตนเองแล้วยัง รักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้อีกด้วย

4. รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา สรุปลองค์ความรู้ได้เป็น Re-Kment Model ซึ่งประกอบด้วย Kammic Confidence ความเชื่อในกรรม บนพื้นฐานของ Norm จารีต Tradition ประเพณี ที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน การดำเนินชีวิตของคนชุมชนในทุกมิติจะประกอบด้วย Meaningfulness มีปรีศนาธรรมที่แฝงไปด้วยคติธรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ อยู่บนพื้นฐานของ Respectation ความเคารพ ต่อทุกสรรพสิ่งไม่ว่าจะเป็นคนหรือวัตถุที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต จึงทำให้อัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาเข้มแข็งและได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ, การเสริมสร้างอัตลักษณ์, ชุมชนชาวพุทธล้านนา

ABSTRACT

The objectives of this thesis are 1) to study the identity of the Lanna Buddhist community, 2) to study the dharma principles to strengthen the identity of the community, 3) to integrate and strengthen the identity of the Lanna Buddhist community with the principles of 4) To present guidelines and create new knowledge about The integrated model reinforces the identity of the Lanna Buddhist community with Buddhist Dharma. This research is a qualitative research, document research. in-depth interview and group discussion of 32 person by descriptive data analysis.

The results of the study found that:

1. The identity of the Buddhist community in Lanna can be divided into 2 groups: Lanna Buddhists who are the indigenous way of life, i.e. Ban Mae Hoi Ngein community; Chiang Mai Province Ban Plalai Kasem Community Chiang Rai Ban Nong Tao Community, Nan Province, Ban Rong Community is Phayao Province, and another group is an ethnic group. Those who migrated to Lanna were Ban Huai Tom (Paka Kayor) Community, Lamphun Province, and Ban Thung Kong Mu Community (Tai Yai), Mae Hong Son Province. Ban Hua Fai Community (Tai Lue), Lampang Province, Ban Thung Hong Tai Community (Thai Phuan), Phrae Province. whether the language dress food and has a unique culture and tradition

2. Buddhist principles for enhancing Buddhist identity in Lanna By dividing the Buddha Dharma into 4 groups, namely, Dharma, Faith, 4, Neti Dharma, 5 Precepts, Material Dharma, Mongkol Sutta No. 8, Saha Dharma Principle, Mongkol Sutta No. 22, 23, and 6 Direction in the Singalaka Sutta.

3. Enhancing the identity of the Lanna Buddhist community through Buddhist principles can be concluded that There are two parts to strengthen together: Buddhists in Lanna have an awareness of the Buddha Dharma and the existing Dharma principles. which is the norm for

conducting oneself as a Buddhist and Lanna Buddhists are aware of Value that benefits life In addition to the realization of self-worth, Preserving the traditional culture as well.

4. A model for enhancing the identity of the Lanna Buddhist community The body of knowledge can be summarized as a Re-Kment Model which consists of Kammic Confidence, belief in Karma based on Norm, Tradition, Tradition that is the identity of each community. The way of life of the community in all dimensions will consist of Meaningfulness There are enigmas hidden in various morals, based on Respectation, respect for everything, whether it is people or objects that are valuable to life. Therefore, the identity of the Lanna Buddhist community is strong and has been passed down to the present day.

Keywords: Buddhist Integration, Reinforce Identity, Lanna Buddhist Community

1. บทนำ

สังคมไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นสังคมที่เห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ การพัฒนาเศรษฐกิจจึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญ ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ มุ่งจะเคลื่อนตัวเข้าสู่สังคมเมืองเพื่อหาสิ่งที่จะมาตอบสนองความต้องการของตน และเมื่อยิ่งพัฒนาไปเท่าใด จะยิ่งเกิดปัญหาจากการพัฒนาเท่านั้น ยิ่งมีวัตถุสนองความต้องการมากเท่าใด ก็จะทำให้คนไม่รู้จักพอ ประชาชนคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์จึงมีปัญหาด้านจิตใจเกิดขึ้นมากมาย อาทิเช่น มีพฤติกรรมการแสดงออกที่ อดไม่ได้รอไม่ได้ ขาดความเมตตา เอื้ออาทร ในขณะที่พระพุทธศาสนามีคำสอนที่กล่าวว่า เมตตาธรรม เป็นเครื่องค้ำจุนโลก ซึ่งการเคลื่อนตัวอย่างรวดเร็วของสังคมทำให้คนไทยยุคใหม่ตกเป็นทาสของประเทศทุนนิยมที่ผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคมาเป็นเครื่องล่อใจ ทำให้มนุษย์เกิดกิเลสอยากมีอยากได้ อยากครอบครอง ก่อให้เกิดการสนับสนุนค่านิยมบริโภคผ่านสื่อต่าง ๆ โดยปราศจากการควบคุม เมื่อเกิดความอยากมี อยากได้ แต่ไม่มีเงินซื้อจะทำทุจริต ลักเล็กขโมยน้อย ฉกชิงวิ่งราว การก่ออาชญากรรมดังที่เป็นข่าวอยู่เสมอ สังคมปัจจุบันจึงไร้ความมีน้ำใจ เมื่อสังคมไทยตกอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมเช่นนี้ คนส่วนใหญ่เข้าใจว่า การมีความพร้อมทางวัตถุจะทำให้ชีวิตมีความสุข จึงพยายามทำทุกสิ่งเพื่อตามวัตถุ ไขว่คว้าหาหมาบ้ารุงชีวิต สิ่งใดที่ยังไม่มีเหมือนคนทั่วไปจะพยายามดิ้นรนหาหา สิ่งที่มีอยู่แล้วก็ให้มีมากกว่าเดิม ก่อให้เกิดปัญหาการ กู้หนี้ยืมสิน หรืออาจถึงขั้นทุจริตคิดมิชอบต่อหน้าที่การงาน ซึ่งจะทำให้คนค้นหาความสุขทางใจไม่ได้จนตลอดชีวิต มนุษย์ในสังคมปัจจุบันชอบตรวจสอบคนอื่น ไม่ยอมหันมาตรวจสอบตนเอง ดังคำสอนที่ว่า จงเตือนตนด้วยตนเอง¹ หรือจงตั้งตนไว้ในคุณธรรมก่อน แล้วจึงสอนคนอื่น ทำได้เช่นนี้จึงจะไม่มัวหมอง ไม่ควรแต่คิดหาความผิดของคนอื่นหรือฐานะที่เขาทำหรือยังไม่ทำ แต่ควรพิจารณาตนว่า อะไรที่ตนทำแล้วหรือยังไม่กระทำ ระบบการศึกษาอบรมของไทยในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากประเทศทางตะวันตก สอนให้รู้เรื่องภายนอกตัว มิได้เน้นว่าเมื่อเรียนรู้เรื่องของคนอื่นและควรให้หันมาตรวจพิจารณาตนเอง เน้นให้เห็นถึง

¹ ข.ธ. 25/36,66

พฤติกรรมของมนุษย์ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา เช่น มีศรัทธาเลื่อมใสอย่างมั่นคงของชาวพุทธที่นับถือพระรัตนตรัย ยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นแรงบันดาลใจ

การเสริมสร้างให้สังคมไทยอยู่อย่างยั่งยืนจะต้องปฏิบัติตามวิถีปฏิบัติตามรูปแบบที่เป็นอัตลักษณ์ที่ดี ที่ปฏิบัติกันมายาวนาน เสริมสร้างจุดเด่นให้เพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็งในการเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน การพัฒนาชุมชน โดยที่ใช้อยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัด กิจกรรมที่เป็นองค์รวม เกิดการกระบวนกรเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุน ทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน มีการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ มีการ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทาง วัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสามัคคี มีการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์ จากความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมยั่งยืนนำไปสู่สถานะดินดำน้ำชุ่ม ป่าไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ และสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ปลอดภัย อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ อย่างสันติและเกื้อกูลเกิดความสงบสุขร่มเย็น สามารถแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีบูรณาการ มีภูมิคุ้มกัน สามารถต้านรับและใช้ประโยชน์จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน และมีบทบาทที่เข้มแข็งใน การพัฒนาประเทศ

ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาในประเด็นของการใช้พุทธบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาว พุทธล้านนา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมสร้างรูปแบบพุทธบูรณาการสร้างความเข้มแข็งของชาวพุทธล้านนาโดยใช้ พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญ โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่าผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการชี้ให้เห็น ถึงแนวความคิดและวิธีการในการสร้างความเข้มแข็งและเป็นแนวทางให้นักพัฒนาชุมชนสามารถใช้เป็น ต้นแบบ (Role Model) ในการใช้พุทธบูรณาการสร้างความเข้มแข็งของชาวพุทธล้านนาให้สอดคล้องกับ ความต้องการของชุมชน อันจะนำไปสู่การสร้างหลักการเผยแพร่ของพระพุทธศาสนาได้ตรงตามความต้องการของ ชุมชน และสังคมที่เคลื่อนตัวอย่างรวดเร็ว เป็นนโยบายพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน อันจะ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทั้งทางร่างกายและจิตใจของประชาชนในชุมชน โดยเน้นการศึกษาไปยังหลักการบูร ณาการด้วยพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งและการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา ก่อให้เกิดสังคมไทยที่มีประสิทธิผลสูง เกิดมั่นคง เนื่องจากมีการพัฒนาออกไปจากตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ โลก สร้างศรัทธาที่มีแนวทางทางดี ก่อให้เกิดการพัฒนาของชุมชนอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา
- 2.2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน
- 2.3 เพื่อบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยหลักพุทธธรรม
- 2.4 เพื่อนำเสนอแนวทางและสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์

ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยพุทธธรรม”

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารวิชาการ โดยทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ อัตลักษณ์ ลำานา พระพุทธศาสนาในลำานา วัฒนธรรมและประเพณีหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารทางพระพุทธศาสนา ศรัทธา 4 เบญจศีล-เบญจธรรม มงคลสูตร (มงคลชีวิตข้อที่ 8, 22, 23) และทศ 6 ในกาลามสูตร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2 พื้นที่การวิจัย

เขตพื้นที่การทำวิจัย จำนวน 8 จังหวัด ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำปาง จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน

3.3 ประชากร/กลุ่มให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ทั้งหมด 32 รูป/คน โดยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กิจกรรม คือ ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ พื้นที่ละ 3 รูป/คน รวม 24 รูป/คน และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 8 รูป/คน ทั้งนี้ ได้กำหนดเจาะลงไปในกลุ่มพระสงฆ์ระดับผู้นำ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ประชาชนชุมชน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลักนั้นมีหลายท่าน ทั้งที่เป็นพระสงฆ์และเป็นคฤหัสถ์

3.4 เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และทำกิจกรรมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากหลายด้าน ตามที่กำหนดไว้ แต่ละด้านใช้วิธีการที่ต่างกัน 1) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ผู้วิจัย ศึกษา ค้นคว้า เอกสารเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ได้แก่ ข้อมูลพื้นที่และอาณาเขตของชุมชน ข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ข้อมูลด้านประชากร 2) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินวิถีชีวิตของคนภายในชุมชน ความสัมพันธ์ของชุมชน ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่เจาะลึกตามประเด็นการวิจัย

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เอกสาร ตำรา วิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งข้อมูลที่เป็นข้อมูลเชิงพื้นที่ และอัตลักษณ์ต่าง ๆ ของแต่ละพื้นที่ และนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกตลอดถึงข้อมูลเพิ่มเติมที่ได้จากการสนทนากลุ่ม มาวิเคราะห์และเขียนข้อมูลเชิงพรรณนา

4. ผลการวิจัย

4.1 อัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธลำานา

อาณาจักรลำานา สถาปนาโดยพญามังราย นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 1839 (รวมอาณาจักรหริภุญชัย ของพระนางจามเทวี เมื่อพุทธศตวรรษที่ 13) มีเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี ประกอบไปด้วยชน หลายชาติพันธุ์ แต่กลุ่มใหญ่ที่สุด เรียกตนเองว่า คนเมือง ในอดีตอันยาวนาน อาณาจักรลำานา เคยมีความรุ่งเรืองทางอารย

ธรรมและวัฒนธรรมสูง ด้านการปกครอง มีมั่งรายศาสตร์ เป็นหลักกฎหมายการปกครองแบบโบราณ มีอาณาเขตครอบคลุม เมืองสำคัญ เช่น ลำพูน ลำปาง เชียงราย เชียงแสน น่าน แพร่ พะเยา แม่ฮ่องสอน เชียงตุง และสิบสองปันนา ด้านภาษา มีภาษาล้านนา หรือ ตัวเมือง เป็นภาษาสื่อสาร แม้จะมีภาษาถิ่นอื่นบ้าง เช่น ภาษาเขิน ภาษาลื้อ เป็นต้น ก็สามารถสื่อสารกันได้

ชุมชนชาวพุทธล้านนาไม่ได้เป็นชุมชนที่ถือกำเนิดเกิดในพื้นที่ดั้งเดิมแต่อย่างใดเกิดจากการอพยพของกลุ่มคนที่มาจากต่างถิ่น ในยุคที่กำลังสร้างบ้านแปงเมือง หรือจะกล่าวว่า “ยุคเก็บผักใส่ส้า เก็บข้าวใส่เมือง” การไหลบ่ามาจากพื้นที่อื่น โดยสรุปแล้วอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนานั้นสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ 1) ชุมชนชาวพุทธล้านนาที่เป็นคนพื้นเมือง ได้แก่ บ้านแม่ฮ้อยเงิน จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านพลาลัย เกษม จังหวัดเชียงราย ชุมชนบ้านหนองเต่า จังหวัดน่าน ชุมชนบ้านร่องคือ จังหวัดพะเยา และ 2) ชุมชนชาวพุทธที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อพยพมาอยู่ในล้านนา โดยพื้นฐานก็จะได้ชีวิตแบบชนพื้นเมือง ที่มีการผสมความเชื่อของกลุ่มชนตนเอง ได้แก่ ชุมชนบ้านห้วยต้ม (ปกากะญอ) จังหวัดลำพูน ชุมชนบ้านทุ่งกอมู (ไทใหญ่) จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชุมชนบ้านห้วยผาย (ไทลื้อ) จังหวัดลำปาง ชุมชนบ้านทุ่งโฮ้งใต้ จังหวัดแพร่

ทั้งนี้ จุดแข็งของชุมชนชาวพุทธล้านนา คือความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมทางภาษา ทั้งภาษาพูด (กำเมือง) และภาษาเขียน (ตัวเมือง) รวมทั้งความเหนียวแน่นทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อเรื่องพระธาตุประจำปีเกิด ก่อให้เกิดความผูกพันกับพระพุทธศาสนาผ่านประเพณี “ไหว้พระธาตุ หรือสรงน้ำพระธาตุ” แต่ด้วยสถานการณ์ของสังคมเปลี่ยนชุมชนชาวพุทธล้านนาต้องระมัดระวังการถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมจากพื้นที่อื่น หรือการไหลบ่าทางวัฒนธรรมจากภูมิภาคอื่น การลดทอนประเพณีบางอย่างเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีที่เปลี่ยนไป ภายใต้ข้อจำกัดของเวลา เงื่อนไขทางสังคม ทำให้ขั้นตอนที่สำคัญมักจะถูกกลืนและสูญหายไปทีละเล็กละน้อย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนชาวพุทธล้านนาจะต้องหันกลับมาทบทวนตัวเอง และพิทักษ์รักษาไว้ซึ่ง อัตลักษณ์ของตนในทุกมิติ

หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน

จากการศึกษาพุทธบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา สามารถสรุปได้ว่าหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น แบ่งได้เป็น 2 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นที่ 1 ชาวพุทธล้านนาได้มีความตระหนักรู้ในพุทธธรรมที่มีอยู่เดิม ซึ่งเป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติตนในฐานะเป็นชาวพุทธตามคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้เกิดจากการเรียนรู้ และการสั่งสอน บอกต่อ ตามคำสอนของพระภิกษุสงฆ์ ผู้ปกครองที่เป็น บิดา มารดา ตลอดถึงผ่านการสอนจากครูบาอาจารย์ เป็นต้น ประเด็นที่ 2 ชาวพุทธล้านนาตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่เกิดผลประโยชน์ต่อการดำรงวิถีชีวิต เพราะผลจากการได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน จะทำให้ชีวิตมีคุณค่าและมีความเจริญรุ่งเรืองไม่เกิดความวิบัติในชีวิต และสามารถที่จะพิสูจน์หลักพุทธธรรมคำสอนให้เห็นจริงได้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ สามารถสรุปหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างอัตลักษณ์ตามแนววัฒนธรรม 4 ด้าน ได้แก่

ด้านคตินิยม ชุมชนชาวพุทธล้านนาอาศัยความหลักศรัทธา ความเชื่อ ที่เป็นดั้งเดิมคือ ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ที่มีคุณูปการส่งผลต่อวิถีชีวิต และที่สำคัญคือหลักศรัทธาความเชื่อทางศาสนา ที่เป็นความเชื่อต้องเป็นไปตามหลักการใช้สติปัญญา และการใช้เหตุผล สามารถนำความเชื่อไปปฏิบัติได้ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวตามแนวพระพุทธศาสนา คือ ศรัทธา 4 ได้แก่ 1) เชื่อและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม นรก สวรรค์ และความเชื่อในเรื่องนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนา

2) เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง 3) เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน 4) เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี

ด้านพฤติกรรม ชาวพุทธล้านนา นั้นได้ยึดหลักของศีลธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักศีลธรรมเป็นบรรทัดฐานของการสร้างสังคมให้สันติ เกิดความสงบสุขได้ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องบุญ และบาป มองเห็นคุณและโทษของการละเมิดศีลธรรม ซึ่งหลักเบญจศีล-เบญจธรรม อันเป็นคำสอนที่เป็นพุทธธรรมที่มีอยู่เดิม เบญจศีลนั้น ได้แก่ 1. เว้นจากการฆ่าสัตว์ 2. เว้นจากการลักทรัพย์ 3. เว้นจากการประพฤตินอกใจ 4. เว้นจากการพูดเท็จ 5. เว้นจากการดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เมื่อเกิดความสมบูรณ์ในศีล จึงทำให้จิตใจดีขึ้น คือเกิดเบญจธรรมขึ้นในจิตใจ ได้แก่ การเมตตาต่อบุคคล มีสัมมาอาชีวะ เกิดความสำรวมในกาม รักในคู่ครองตนเอง ความมีสัจจะ รักสัจจะ ความมีสติรอบคอบ ประเด็นที่สำคัญของชุมชนชาวพุทธล้านนาที่แสดงให้เห็นถึงการรักษานะศีลธรรม แบบแผนนั้นคือ การตระหนักรู้และยึดมั่นในฮึด หรือจารีต ที่ได้วางไว้เป็นหลักการ อย่างมีหลักฐาน และเกิดหลักปฏิบัติ

ด้านวัตรธรรม ชาวพุทธล้านนาจะแสดงความเคารพต่อสิ่งที่ศรัทธาด้วยวัตรธรรมที่ประณีต งดงาม จะประดิษฐ์ให้เกิดความสวยงาม อย่างมีอัตลักษณ์ เช่น ทำขันแก้วตั้งสาม ถวายวัดเพื่อใช้ในกิจกรรมทางศาสนา (พานรองดอกไม้ถวายพระรัตนตรัย) จะประณีต สวยงาม เป็นต้น ทั้งนี้ สามารถกล่าวได้ว่าชาวพุทธล้านนายึดถือหลักมงคลสูตร มงคลข้อที่ 8 การเป็นผู้มีศิลปะ ศิลปะ แปลว่า การแสดงออกมาให้ปรากฏขึ้นได้ อย่างงดงามน่าพิงชม หมายถึง “ฉลาดทำ” มีข้อคิดแฝงเร้นไปด้วยปราชญ์คำสอนต่างๆ ที่สอดแทรกหลักพุทธธรรมคำสอน ในความเป็นศิลปะ เพราะ 1) ทำด้วยความประณีต 2) ทำให้สิ่งของต่าง ๆ มีคุณค่าสูงขึ้น 3) ทำแล้วส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ 4) ทำแล้วไม่ทำให้กามกำเริบ 5) ทำแล้วไม่ทำให้ความคิดพยายบาทกำเริบ 6) ทำแล้วไม่ทำให้ความคิดเบียดเบียนกำเริบ

ด้านสัทธิธรรม หลักพุทธธรรมที่ชาวพุทธล้านนามีเป็นคุณสมบัติในตัวหรือเป็นค่านิยม พฤติกรรมของคนเหนือ คือ การให้ความเคารพ ซึ่งอยู่ในมงคลสูตร เป็นมงคลที่ 22 และข้อที่ 23 การมีความเคารพ และความอ่อนน้อมต่อตน คนล้านนาจะมีสัมมาคารวะ ต่อสิ่งที่เคารพศรัทธาสูงสุดในชีวิตคือ ความเคารพในพระรัตนตรัย พระอุปัชฌาย์ ครูและอาจารย์ บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ซึ่งได้ยึดหลักของการปฏิบัติตนต่อกันและกันในหลักของทศ 6 ในสังคาลสูตร ซึ่งเป็นพุทธธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นหลักพุทธธรรมเดิม ที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล 1) การปฏิบัติต่อกันระหว่างบุตรและบิดา-มารดา 2) การปฏิบัติต่อกันระหว่างศิษย์และอาจารย์ 3) การปฏิบัติต่อกันระหว่างสามี ภรรยา 4) การปฏิบัติต่อกันระหว่างเพื่อน 5) การปฏิบัติต่อกันระหว่างฆราวาส สมณหรือภิกษุ 6) การปฏิบัติต่อกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง หรือผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา

การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยหลักพุทธธรรม

จากการศึกษาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา สามารถสรุปได้ว่าการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนานั้น มีการเสริมสร้างด้วยกัน 2 ส่วน คือ 1) ชาวพุทธล้านนาได้มีความตระหนักรู้ในพุทธธรรมหลักธรรมที่มีอยู่เดิม ซึ่งเป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติตนในฐานะเป็นชาวพุทธ ตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้เกิดจากการเรียนรู้ และการสั่งสอน บอกต่อ ตามคำสอนของ

ผู้ใหญ เป็นต้น 2) ชาวพุทธล้านนาตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่เกิดผลประโยชน์ต่อการดำรงวิถีชีวิต เพราะผลจากการได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน จะทำให้ชีวิตมีคุณค่าและมีความเจริญรุ่งเรืองไม่เกิดความวิบัติในชีวิต ทั้งนี้ การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชาวพุทธล้านนานั้น นอกจากการตระหนักรู้ในคุณค่าต่อตนเอง เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในรูปแบบของการรักษาประเพณีวัฒนธรรม

การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยการนำพุทธธรรมผ่านกิจกรรมในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตร่วมกัน การสืบสานประเพณีวัฒนธรรม และการรวมกลุ่ม เพื่อให้คงความเป็นอัตลักษณ์ โดยสรุปการเสริมสร้างอัตลักษณ์ผู้วิจัยได้แบ่งตามวัฒนธรรม 4 ด้าน ได้แก่

ด้านคตินิยม ชาวล้านนามีการเสริมสร้างอัตลักษณ์โดยการสร้างภายใต้วิถีการดำเนินชีวิตด้วยหลักศรัทธา คือความเชื่ออย่างมีเหตุผล มั่นใจในความจริง ความดีในสิ่งที่นับถือ ปฏิบัติศรัทธามีประโยชน์ คือเป็นปัจจัยนำไปสู่การมี สมานธิ ปัญญา โดยเฉพาะผู้ที่เชื่อในพุทธศาสนาจะเชื่อและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม นรก สวรรค์ และความเชื่อในเรื่องนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนา ด้วยศรัทธาดังกล่าวจึงมีความเชื่อในความเป็นเหตุเป็นผล การสืบทอด รักษา อัตลักษณ์ นั้น จะออกมาในรูปแบบของประเพณีวัฒนธรรม ที่มีคุณธรรมแฝงอยู่ เป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวทิต่อบรรพบุรุษ การที่เข้าใจและตระหนักรู้นั้น ทำให้พุทธธรรมนั้นไม่สูญหายไป ทำให้เกิดความเข้มแข็ง ซึ่งจากการศึกษาพื้นที่โดยสรุปของชุมชนชาวพุทธล้านนาใน 8 จังหวัดภาคเหนือ นั้นได้เห็นถึงการสร้างกิจกรรมดังกล่าว โดยแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่ยึดกิจกรรมองค์การของศาสนา ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในชุมชน ชุมชนคุณธรรม หมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยอาศัยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของวัดพลัง “บวร” ของชุมชนบ้านแม่ฮ้อยเงิน จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนคุณธรรมบ้านพนาลัยเกษม จังหวัดเชียงราย ที่นำผู้สูงอายุในชุมชนสร้างความเข้มแข็งเกิดกลุ่มจักรสาน ที่มีผลงานชิ้นสำคัญ ๆ นำไปสู่การพัฒนาอาชีพในกลุ่มผู้สูงอายุได้ ชุมชนบ้านร่องคือ จังหวัดพะเยา มีสวนธรรมอยู่ในบุญ เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาคนทั้งในด้านกายภาพและด้านจิตใจ ชุมชนบ้านหนองเต่า ชุมชนใกล้พระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชนในทุก ๆ ด้าน 2) กลุ่มที่เป็นชาติพันธุ์นั้น ได้เสริมสร้างความเป็นอัตลักษณ์ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การส่งเสริมให้เกิดประเพณีนิยมที่เป็นอัตลักษณ์ที่ดี ประจำจังหวัด ชุมชนบ้านทุ่งกองมู ได้ยึดประเพณีปอยส่างลอง เพื่อการสืบสานสืบทอดอายุพระศาสนา ประเพณีปอยต้นหอม แสดงความเคารพและศรัทธาในองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดการสืบทอดประเพณี ไม่ทำให้ประเพณีที่มีอยู่ไม่หายไป ชุมชนบ้านทุ่งไธ้ง มีประเพณีกำฟ้า ของชาวไทพวน ชุมชนบ้านหัวฝาย มีชมรมไทลื้อ ที่เป็นกลุ่มที่เหนียวแน่น มีอัตลักษณ์การแต่งกาย ภาษา หรือวิถีความเป็นอยู่ที่เป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์นั้น ๆ การเสริมสร้างกิจกรรมดังกล่าวเหล่านี้ จึงทำให้อัตลักษณ์ดังกล่าวยืนยงคงอยู่ต่อไปไม่สูญหายด้วยหลักคตินิยม

ด้านเนติธรรม ชุมชนชาวพุทธล้านนา ได้รับความรู้ หรือจารีต ที่สืบทอดกันมา โดยได้ตระหนักถึงคุณและโทษของการละเมิดจารีตนั้น ๆ ซึ่งหลักพุทธธรรมคำสั่งสอนที่เป็นแบบแผนที่พุทธศาสนิกชนต้องถือปฏิบัติ เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ นั่นคือ การยึดหลักของ ศีล 5 หรือ เบญจศีล-เบญจธรรม เป็นข้อตกลงหรือข้อปฏิบัติพื้นฐานที่คนในชุมชนจะต้องยึดถือปฏิบัติ เพื่อพัฒนาสภาวะจิต ภูมิปัญญาให้เกิดความเจริญในการปฏิบัติธรรมให้สูงขึ้นไปได้

ด้านวัฒนธรรม ชุมชนชาวพุทธล้านนา มักจะมีความประณีตในการใช้เนื่องจากมนุษย์อาศัยปัจจัย 4 เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวัน วิถีชีวิตของคนในชุมชนก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยวัตถุดิบ

เป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการดำรงชีวิต เริ่มตั้งแต่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ทั้งนี้ ความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เป็นปัจจัย 4 ของทุกชนชน ย่อมมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว เช่น บ้านเรือน การแต่งกาย อาหาร การกิน การเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา ด้านวัตถุ ที่ปรากฏในกิจกรรมทางศาสนา

ด้านสธรรม เมื่อกล่าวถึงคนในชุมชนชาวพุทธล้านนานั้น สามารถสรุปได้ถึงการอยู่ร่วมกัน โดยมีหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างอัตลักษณ์ได้อย่างชัดเจน คือหลักมงคลสูตร ข้อที่ 22, 23 ว่าด้วย ความเคารพ นอบน้อม ต่อผู้ใหญ่ หรือการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ธรรมชาติของคนล้านนานั้นจะพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “พริก อยู่บ้านเหนือ เกลืออยู่บ้านใต้” โดยส่วนแล้วจะอยู่เป็นกลุ่มญาติเดียวกัน หากเป็นเครือญาติจะอยู่ในบริเวณ บ้านที่ใกล้เคียง หรือมี “ช่วงบ้าน” เดียวกัน หลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างอัตลักษณ์ด้านสธรรมได้อย่างชัดเจน นั้น คือ หลักทศ 6 เพราะหลักพุทธธรรมนี้ จะเป็นหลักการของการอยู่ร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย 1) การปฏิบัติ ต่อกันระหว่างบุตรและบิดา-มารดา 2) การปฏิบัติต่อกันระหว่างศิษย์และอาจารย์ 3) การปฏิบัติต่อกันระหว่าง สามเณร 4) การปฏิบัติต่อกันระหว่างเพื่อน 5) การปฏิบัติต่อกันระหว่างฆราวาส สมณหรือนักบวช 6) การปฏิบัติต่อกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง

การเสริมสร้างอัตลักษณ์ในส่วนของสธรรมนั้น จะออกมาเป็นลักษณะของประเพณีวิถีวัฒนธรรม ต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมที่สื่อให้เห็นความสำคัญของกันและกัน เคารพและให้เกียรติ ได้แก่ ประเพณีรดน้ำดำหัวปี ใหม่ ในช่วงสงกรานต์ เป็นประเพณีที่แฝงไปด้วยหลักพุทธธรรมคำสอนที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ปฏิบัติ เป็น ประเพณีที่เสริมสร้างให้คนในชุมชนชาวพุทธได้แสดงออกซึ่งความเคารพต่อบิดา-มารดา ครูอาจารย์ พระสงฆ์ หรือผู้ใหญ่ที่ตนเองนับถือ ผ่านกิจกรรม “รดน้ำ ดำหัว” โดยจะเป็นปรัชญาแฝงคำสอนในเรื่องการให้อภัยซึ่งกัน และกัน และตระหนักในบทบาท หน้าที่ของตนเองที่จะพึงกระทำต่อกัน ประเพณีปีใหม่มสงกรานต์ หรือ ปีใหม่ เมืองนั้น ถือว่ามีอิทธิพลสำหรับชาวพุทธล้านนาเป็นอย่างยิ่ง แม้จะทำงานอยู่ต่างจังหวัดหรือต่างท้องที่ พอถึง เวลาที่จะต้องกลับบ้านมาเพื่อมาทำกิจกรรมร่วมกัน หรือทางภาคกลางจะเรียกว่ากิจกรรม “วันครอบครัว”

5. อภิปรายผล

5.1 อัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มคนที่อยู่ภาคเหนือ นั้น ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มคนที่เป็นต้นกำเนิดหากแต่เป็นกลุ่มคน ที่อพยพมาจากพื้นที่อื่น ในยุคแรกๆที่เรียกว่ายุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” อัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธ จึงมีความหลากหลาย ทั้งนี้ มีทั้งชุมชนชาวพุทธที่เรียกตัวเองว่า “คนเมือง” คนล้านนา ที่มีภาษา เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในล้านนา ฉะนั้น ในความหลากหลายทาง วัฒนธรรม วิถีชีวิต จึงมีความหลากหลาย ความไหลบ่าของวัฒนธรรม อภิปรายได้ว่า ชุมชนชาวพุทธล้านนา ทั้ง 8 หมู่บ้าน มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น มีทั้งความแตกต่างและความเหมือนกัน เพราะอัตลักษณ์หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของบุคคลสังคมชุมชนหรือประเทศนั้น ๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษาวัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนา อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองโลกาภิวัตน์ทำให้อัตลักษณ์ของ สังคมไทยเปลี่ยนไป² อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ หมายถึง สิ่งที่ทำให้

² ทิศกร สอนภาษา, "ภาษาไทย, ชัดใจปู: เอกลักษณ์-อัตลักษณ์", *คมชัดลึก City life*, ฉบับที่ 445, (23 มิ.ย.

สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ รู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกัน และรู้สึกแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น³ ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ให้ยังยืนต่อไป สอดคล้องกับวรินรดา พันธุ์น้อย⁴ ได้กล่าวถึง อัตลักษณ์ของชุมชนหรือชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นกลุ่มสังคมเกิดมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันซึ่งอาจต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางสังคมและจิตใจอันเกิดจากการที่สมาชิกในสังคมต้องพยายามปรับตัวและดำรงตนให้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการและความคาดหวังตลอดจนกระบวนการทางสังคมก่อให้เกิดเป็นกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติธรรมเนียมประเพณีผูกพันและพัฒนาจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของสังคมซึ่งช่วยให้การดำรงและการเคลื่อนไปของกระบวนการทางสังคมอยู่ได้อย่างมั่นคง ทั้งนี้ อัตลักษณ์ดังกล่าวนั้นก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ สอดคล้องกับ นิตกร รพีพัฒน์⁵ ได้ทำการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ทางสังคมของคนในพื้นที่ชุมชนนี้ที่ปรากฏขึ้นในรัฐจารีตจากยุคการสร้างเมืองเชียงใหม่มาจนถึงยุคของเจ้าเจ็ดตน เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่ม “ชาติพันธุ์” “ชุมชนวัด” และ “ช่างฝีมือ” เนื่องจากว่าการดำรงอยู่ของคนในพื้นที่ชุมชนแห่งนี้เป็นการทำมาหากินในการทำอาชีพ “ช่างฝีมือ” ผลิดังงานหัตถกรรมสู่ “ตลาด” และเป็นที่มาของภาษาเจ้าเมือง อัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา ใน 8 จังหวัดภาคเหนือ นั้น มีความโดดเด่นที่แตกต่างกัน จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตที่เป็นชาติพันธุ์ และชนพื้นเมืองเหนือ หรือชาวล้านนา การเปลี่ยนแปลงตามสภาวการณ์ของสังคมบางครั้งทำให้เกิดแนวทางการปฏิบัติใหม่ ๆ เกิดขึ้น

5.2 หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา

หลักพุทธธรรมที่ค้นพบ หมู่บ้านชุมชนชาวพุทธนั้น ได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติได้แก่ หลักศรัทธา 4 หลักเบญจศีล-เบญจธรรม (ศีล 5) มงคลสูตร (มงคลชีวิต) ข้อที่ 8 การเป็นผู้มีศิลปะ ข้อที่ 22 ความเคารพ ข้อที่ 23 ความอ่อนน้อมถ่อมตน และหลักทศ 6 ในสังคาลสูตร เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต ชาวบ้านได้ใช้หลักธรรมที่กล่าวข้างต้นเป็นวิถีชีวิตทั้งในระดับครอบครัว ระดับชุมชน จึงทำให้เกิดความเข้มแข็ง โดยผู้วิจัยได้แบ่งตามกรอบแห่งวัฒนธรรม 4 ด้าน ได้แก่

ด้านคติธรรม พบว่า คนล้านนามีความเชื่อที่ผสมผสานด้วยหลักพุทธศาสนากับความเชื่อทางด้านชาติพันธุ์ ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ชาวพุทธล้านนามีความศรัทธาเชื่อมั่นในคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนสืบทอดมานับพันปี ทั้งนี้ บรรพบุรุษได้ศึกษาปฏิบัติทดลองและรักษาให้สืบทอดกันมาจนถึงลูกหลานได้เป็นเครื่องมือชุดความรู้เพื่อชีวิต ความเชื่อในบุญ – บาป และกฎแห่งกรรม ที่เป็นหลักการสำคัญในทางพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น ชาวพุทธล้านนาจึงมี ความเชื่อ ตามหลักศรัทธา ทางพระพุทธศาสนา ยึดหลักปฏิบัติตามเบญจศีล-เบญจธรรม (การรักษาศีล 5 ธรรม 5)

³ ฉลาดชาย รมิตานนท์, *อัตลักษณ์ วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง*, (เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540), หน้า 64.

⁴ วรินรดา พันธุ์น้อย, “การดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม : การศึกษาชุมชนปุงกะแหว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2552).

⁵ นิตกร รพีพัฒน์, “การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคมของคนในชุมชนแออัด: กรณีศึกษาชุมชนหัวฝาย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2550).

ในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ อภากร ปัญญ⁶ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การดำรงอัตลักษณ์ชุมชนศีล 5 ด้วยการจัดทำธรรมนุญชีวิตแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาชุมชนห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน” ผลการวิจัย พบว่า 1. อัตลักษณ์ชุมชนห้วยต้ม เป็นชุมชนชาวเขาเผ่าปกาเกอญอขนาดใหญ่ยึดมั่นในจารีตและนับถือพระพุทธศาสนา โดยมีพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศา) เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าวัดทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน กินเจ สวดมนต์ ภาวนาทุกวัน จนทำให้เกิดความรัก สามัคคีกัน ส่วนพฤติกรรมการศึกษาศีล 5 พบว่า ชาวบ้านมีการห้ามเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภค ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ห้ามดื่มสุราของมึนเมา หลักปฏิบัติตามศีล 5 นั้น ถือเป็นหลักบรรทัดฐานที่ชุมชนชาวพุทธได้ประพฤติปฏิบัติ ตามแนวคำสอนทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ พุณทรัพย์ เกตุวีระพงศ์ สืบชะตา ล้านนา : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา ผลการวิจัย พบว่า การสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่มีต้นทุนทางสังคมสูง มีประวัติพื้นฐานมาจากศาสนาและตามปมเหตุแห่งอิทธิพลของพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ที่เชื่อมโยงกันอย่างเหมาะสม มีแนวคิดจากต้นเค้าเดิมตามจารีตล้านนา และข้อมูลประวัติศาสตร์ยุคสมัยพระนางจามเทวีและพระเจ้าสามฝั่งแกนราชวงศ์เม็งราย ผูกกับความสำเร็จในเรื่อง “กรรม” หรือ “กฎแห่งกรรม” “มงคล 38 ประการ” ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่สร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ส่วนตัวบทสวดในพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ ได้เสริมสร้างพลังใจ แก่ชุมชนเกิดความสามัคคีความเอื้ออาทรการเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกันมีความปรารถนาดีต่อกันก่อให้เกิดบุญกุศล 10 ประการตามหลักของพระพุทธศาสนา⁷

ด้านหลักเนติธรรม พบว่า ชุมชนชาวพุทธล้านนา ได้ยึดหลักระเบียบ แบบแผน กฎเกณฑ์ กติกา สังคม หรือกฎหมายบ้านเมือง ในการดำเนินวิถีชีวิต และที่เป็นอัตลักษณ์คือการวางกติกากฎชุมชน โดยการเป็นการฝากของบุคคลสำคัญที่ได้รับการยอมรับนับถือจากชุมชนนั้น และทุกคนก็ได้ยึดเอาเป็นแนวทางการปฏิบัติ เป็นเนติแบบแผน ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า หลักเนติธรรม เป็นสิ่งสำคัญซึ่งใช้กฎหมายเป็นหลักในการปฏิบัติ และสร้างกติการ่วมภายในหมู่บ้านมาช่วยในการดูแลความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อภากร ปัญญ⁸ ที่ชุมชนใช้หลักเนติธรรมโดยตั้งเป็นกติกากฎชุมชน โดยชุมชนได้บูรณาการศีล 5 มาสู่การกำหนดธรรมนุญชีวิตโดยมีจำนวน 6 ข้อ ดังนี้ 1) ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจก ในหมู่บ้าน วัดและสถานที่ต่าง ๆ 2) ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมึนเมา ทุกชนิด 3) ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมึนเมาทุกชนิด ในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ 4) ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท 5) ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว 6) ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอและไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

⁶ อภากร ปัญญ, “การดำรงอัตลักษณ์ชุมชนศีล 5 ด้วยการจัดทำธรรมนุญชีวิตแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาชุมชนห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน” พุทธศาสนตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559).

⁷ พุณทรัพย์ เกตุวีระพงศ์, สืบชะตาล้านนา : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ สนับสนุนโดย สำนักบริหารโครงการวิจัยอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) 2557.

⁸ อ้างอิงแล้ว

ด้านวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนชาวพุทธล้านนา ดำเนินวิถีชีวิตผ่านวัดอุ้นเป็นปัจจัย 4 ในการดำเนินชีวิต โดยได้รับอิทธิพลคำสอนที่เป็นปรัชญาแฝงเร้นไว้ในวัดอุ้นต่าง ๆ ที่เป็นคติธรรมอันเกิดจากกวีพุทธธรรมสามารถอธิบายได้ว่า วัฒนธรรมอันจะส่งผลให้เกิดประโยชน์และมีคุณค่าแก่ชีวิตอย่างจริงจัง มีความตระหนักรู้ในการเห็นคุณค่าของวัดอุ้นต่าง ๆ ว่าเป็นคุณค่าแท้หรือคุณค่าเทียม วัฒนธรรมที่ปรากฏภายใต้ความจำเป็นที่คนในชุมชนต้องใช้ เป็นต้นว่า สิ่งก่อสร้างที่เป็นอัตลักษณ์ในชุมชน การแต่งกายชุดพื้นเมือง การใส่หม้อห้อม การใส่ผ้าถุง ตามอัตลักษณ์ของชาวล้านนา อนึ่ง พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ และเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา เพราะอัตลักษณ์ต่าง ๆ ด้านวัฒนธรรมที่เป็น ศิลปะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ล้วนมีคติธรรมคำสอนที่แฝงเร้นในเชิงปรัชญาเพื่อให้ผู้ที่ศึกษาสามารถรู้และเข้าใจในความเป็นเหตุเป็นผลแห่งวัดอุ้นนั้น ๆ สอดคล้องกับการศึกษาของ พระครูสมุห์วิโรจน์ คุณวีโร (ต้นบริบูรณ์)⁹ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์ ผลการศึกษาเห็นว่า การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นการรักษาวิถีชีวิตของชนชาติไทยที่มีความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมที่ทำให้คนไทยมีใจกว้าง ไม่มีนิสัยกีดกันหรือเบียดเบียนชนชาติอื่นหรือศาสนาอื่น มิไ้ตรีต่อทุกคนตลอดจนทำให้คนไทยยอมรับและปรับตัวเข้ากับสิ่งที่มาจากต่างวัฒนธรรมได้ง่าย

ด้านสทธรรม ชาวพุทธล้านนา มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความเคารพผู้ใหญ่ หรือการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ธรรมชาติของคนล้านนานั้นจะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อธิบายได้ว่า สังคมคือการอยู่ร่วม การอยู่ร่วมกันในสังคมค่านิยมที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวล้านนา คือ การเคารพผู้ใหญ่ ตามหลักมงคล 38 ประการ ในข้อ คารโว จ นิ วาโต จ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของบุพผา กาหลง¹⁰ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง มงคลสูตรกับการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมในมงคลสูตรกับการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เป็นพื้นฐานของชีวิต มี 4 ประการ คือ การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาบุคคลที่ควรบูชา และการได้อยู่ในที่ที่เหมาะสม สำหรับการนำหลักธรรมในมงคลสูตรมาประยุกต์ใช้ในสาระสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เป็นพื้นฐานของชีวิตให้เกิดสันติสุขในสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติจึงใช้หลักทศ 6 ในการปฏิบัติในวิถีการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาพิเชษฐ จตุตมโล¹¹ การศึกษาเชิงวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักคำสอนในมงคลสูตร ผลการศึกษา พบว่า หลักคำสอนในมงคลสูตรสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ โดยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับมัธยมศึกษา กำหนดอายุอยู่ในระหว่าง 26 ถึง 50 ปี เป็นวัยที่จะต้องดำเนินชีวิตไปตาม ลำพัง คือ ออกไปตั้งหลักปักฐานสร้างครอบครัวไม่ต้องพึ่งบิดา-มารดา และครูบาอาจารย์เหมือนเดิม เป็นวัยที่ต้องรับผิดชอบตนเองและทำให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข ในวัยนี้ควรศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนในมงคลสูตรข้อที่ 20 ถึงข้อที่ 30 และสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ อ่ำพล

⁹ พระครูสมุห์วิโรจน์ คุณวีโร (ต้นบริบูรณ์), การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์, วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-พฤศจิกายน 2563) หน้า 567

¹⁰ บุพผา กาหลง, มงคลสูตรกับการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคม, หลักสูตรปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาไทยศึกษา (บัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี), 2552.

¹¹ พระมหาพิเชษฐ จตุตมโล, การศึกษาเชิงวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักคำสอนในมงคลสูตร, วารสารพุทธมัตต์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559) ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, หน้า 19-24.

บุตตาสาร และวัชระ งามจิตรเจริญ¹² ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักมงคล 38 ประการในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ชาวพุทธไทยส่วนมากได้นำหลักมงคลโดยเฉพาะข้อ 1-30 มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยบางข้ออาจไม่ได้ปฏิบัติตามคำอธิบายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ส่วนหลักเกณฑ์ในการประยุกต์ใช้หลักมงคล 38 ของชาวพุทธในสังคมไทยมีหลายอย่าง เช่น การเลือกปฏิบัติตามความสามารถของตน การปรับการปฏิบัติตามหลักมงคลชีวิตให้เข้ากับสภาพการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ ชุมชนชาวพุทธล้านนา ได้รับค่านิยมที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษในด้านความเคารพต่อผู้ใหญ่ที่ให้การอุปการะ จึงทำให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีความแน่นแฟ้น การปฏิบัติตนต่อกันระหว่างบุคคลมีความเป็นอัตลักษณ์ที่ชัดเจน นั่นเพราะได้นำแนวทางแห่งหลักคำสอนเรื่อง ทิศ 6 ที่ปรากฏในสังคาลสูตร มาปฏิบัติให้เหมาะสม ไม่ว่าจะปฏิบัติต่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์ พระภิกษุสงฆ์ สามเณรญาติมิตร เพื่อนต่อเพื่อน และระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระสุพัฒน์ อนุโลโย¹³ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมบทบาทหน้าที่ของบุคคลในครอบครัวไทยตามหลักทศ 6 ในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ทศ 6 เป็นหลักธรรมสำหรับการทำหน้าที่ของตนและผู้อื่นตามแนวพระพุทธศาสนา ในที่นี้หมายถึงเอาเฉพาะหัวข้อธรรม ที่เกี่ยวข้องกับสามเณร ภรรยาต่อสามีและการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาภายในครอบครัว หลักธรรมสมชีวิตธรรม 4 ให้นำไปใช้ในการเลือก คู่ครองของตน เพื่อให้ชีวิตคู่ครองความรักได้ที่ยืดยาว และการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้กับความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของคู่ครองตนตามหลักทศ 6 เพื่อให้คู่สามีภรรยาได้มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ต่อบทบาทหน้าที่ของตนแล้ว ในที่สุดก็สามารถแก้ปัญหาครอบครัวได้คู่สามีภรรยาที่ครองชีวิตอยู่ด้วยกันได้อย่างยืดยาวและมีความสุขในการใช้ชีวิตคู่ตนเอง ในขณะเดียวกันยังมีความสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ธนพร วงศกรศกดิ์¹⁴ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ ปุรัตถิมทิสในพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า: ทศ 6 ในพุทธปรัชญา ประกอบด้วย 1) ปุรัตถิมทศ คือ มารดาบิดา 2) ทักขินทศ คือ ครูอาจารย์ 3) ปัจฉิมทศ คือ บุตรภรรยา 4) อุตตรทศ คือ มิตร 5) เหมฐิมทศ คือ บ่าว คนรับใช้ คนงาน และ 6) อุปริมทศ คือ พระสงฆ์ ผลการวิเคราะห์ปุรัตถิมทศในพุทธปรัชญาเถรวาทพบว่า หน้าที่ของบิดามารดา ได้แก่ การอบรมสั่งสอนบุตรธิดา การปฏิบัติตนตามครรลองคลองธรรม การเป็นแบบอย่างที่ดี การปลูกฝังให้บุตรธิดาได้รับรู้ในสิ่งที่ดีและนำไปปฏิบัติ บุตรธิดาจะเป็นคนดีมีคุณธรรมนั้นเกิดจากการอบรมสั่งสอนของบิดามารดา ส่วนบุตรธิดาพึงสำนึกในบุญคุณของท่านที่ทำให้แก่ตนด้วยความบริสุทธิ์ใจ กล่าวคือ ประกาศคุณท่าน ได้แก่ ประกาศความดีของท่านที่มีต่อตนหรือด้วยการปฏิบัติตนเป็นคนดีและตอบแทนคุณท่าน ด้วยค่านิยมที่สืบทอดกันมาส่งผลให้เกิดหลักปฏิบัติที่ติงาม ชุมชนชาวพุทธล้านนาจึงมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในระดับครอบครัว ชุมชน ที่มีความเข้มแข็ง

5.3 รูปแบบและแนวทางหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา

¹² อ่ำพล บุตตาสาร และวัชระ งามจิตรเจริญ, การประยุกต์หลักมงคล 38 ประการในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย, วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ 5 ฉบับพิเศษ, หน้า 96.

¹³ พระสุพัฒน์ อนุโลโย, การส่งเสริมบทบาทหน้าที่ของบุคคลในครอบครัวไทยตามหลักทศ 6 ในพระพุทธศาสนา, วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2563 หน้า 40-46.

¹⁴ ธนพร วงศกรศกดิ์, ศึกษาวิเคราะห์ปุรัตถิมทิสในพุทธปรัชญาเถรวาท, ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาและปรัชญา (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2561.

ข้อค้นพบในการศึกษาวิจัยนี้ สามารถใช้สัญลักษณ์อักษรภาษาอังกฤษแทนความหมายของรูปแบบการบูรณาการพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา ได้เป็น Re-Kment Model มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ Norm คือ จารีต Tradition คือ ประเพณี Meaningfulness คือ มีปริศนาธรรม Kammic Confidence คือ ความเชื่อในกฎแห่งกรรม และ Respectation คือ ความเคารพผู้วิจัยจะได้นำเสนอรูปแบบและความหมายให้สอดคล้องกับข้อค้นพบในการศึกษาวิจัย ดังนี้

หลักพุทธธรรมที่ได้นำมาเป็นรูปแบบของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนานั้น ผู้วิจัยได้วางกรอบตามหลักการของวัฒนธรรม 4 ประเภท ได้แก่ หลักคตินิยม เนติธรรม วัตถุประสงค์ และสัทธรรม ทั้งนี้ หลักพุทธธรรมดังกล่าวถูกจัดไว้ให้เป็นหมวดหมู่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนชาวพุทธ โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์แล้วสามารถจัดกลุ่ม ได้ดังนี้ หลักคตินิยม มีศรัทธา 4 หลักเนติธรรม มีหลักศีล 5 หลักวัตถุประสงค์ มงคลสูตร ข้อที่ 8 หลักสัทธรรม มงคลสูตร (มงคลชีวิต) ข้อที่ 22 ข้อที่ 23 และ หลักทศ 6 ในสังคาลสูตร เมื่อนำมาสร้างเป็น Model จึงสามารถถอดรหัสออกมาเป็น Re-Kment Model โดยเป็นรูปแบบที่แสดงถึงอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา อันประกอบไปด้วย

Norm คือ จารีต อันหมายถึง “กฎศีลธรรม” หรือ “จารีตประเพณี” เป็นแบบแผนความประพฤติที่คนในชุมชนจะต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพราะมีพื้นฐานมาจากหลักคำสอนของศาสนาหรือศีลธรรมจรรยา และมีความผิดชอบชั่วดีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยจารีต ถือว่าเป็นกฎของชุมชนที่มีอำนาจบังคับใช้อย่างเข้มแข็ง ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามจะได้รับการลงโทษจากสังคมอย่างรุนแรง เช่น ถูกรังเกียจเหยียดหยาม ถูกต่อต้านจากผู้คนในชุมชนไม่คบค้าสมาคมด้วย

Tradition คือ ประเพณี หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรม ที่คนชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติสืบกันมา หากคนในชุมชนฝ่าฝืนมักถูกตำหนิจากสังคม ลักษณะประเพณีในชุมชนชาวพุทธล้านนา มีทั้งประเพณีดั้งเดิม การประสมกลมกลืนเป็นอย่างเดียวกัน และมีผิดแปลกกันไปบ้างตามความนิยมเฉพาะท้องถิ่น แต่โดยมากย่อมมีจุดประสงค์ และวิธีการปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเฉพาะส่วนปลีกย่อยที่เสริมเติมแต่งหรือตัดทอนไปในแต่ละชุมชน เช่น ปอยแห่ลูกแก้ว ของชุมชนพื้นเมืองทั่วไป กับประเพณี ปอยสาบลอง ของชาวไทยใหญ่ แตกต่างเฉพาะคำเรียกขาน แต่เป้าหมายเหมือนกันชัดเจนนั้นคือการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ประเพณีของชุมชนชาวพุทธล้านนามักมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาและพราหมณ์มาแต่โบราณ

Meaningfulness คือ มีปริศนาธรรม คนในชุมชนชาวพุทธล้านนานั้น ดำเนินวิถีชีวิตประจำวันอยู่บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล ไม่ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นจะเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม มักจะมีคำสอน หรือคตินิยมสอดแทรกอยู่ แม้จะเป็นวัตถุประสงค์ของต่าง ๆ ที่ใช้ในวิถีชีวิตประจำวันก็จะมีปริศนาธรรมนำให้คิดอยู่เสมอ

Kammic Confidence คือ ความเชื่อในกฎแห่งกรรม หรือ กัมมศรัทธา ชาวพุทธล้านนานั้นมีความเชื่อตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง เชื่อว่าเมื่อทำอะไรมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ เมื่อความเชื่อในกฎแห่งกรรม พฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันจึงมุ่งที่จะสร้างแต่กุศลกรรม คือกรรมดี เพราะเมื่อสร้างกรรมดี จะส่งผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ

Respectation คือ ความเคารพ อันได้แก่ความตระหนัก ซาบซึ้ง รู้ถึงคุณความดีที่มี อยู่จริงของ บุคคลอื่น ยอมรับนับถือความดีของเขาด้วยใจจริง แล้วแสดงความนับถือต่อผู้นั้นด้วยการแสดงความอ่อนน้อม อ่อนโยน อย่างเหมาะสม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คุณสมบัติเฉพาะตัวของคนในชุมชนชาวพุทธล้านนานั้น มักจะเป็นคนที่อ่อนน้อม ถ่อมตน ซึ่งตรงกับหลักการปฏิบัติอันเป็นมงคลชีวิต ข้อที่ 22 และ 23 ได้แก่ การไว จ นีวาโต จ ฉะนั้น ความเคารพจึงเป็นฐานของความประพฤตินั่นเอง

องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเป็นรากฐานนั้นคือ Respectation ได้แก่ ความเคารพ เป็นเสมือนฐานที่ สำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างพฤติกรรมอื่น ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า Respectation เป็น Mind Set ของคนใน ชุมชนชาวพุทธล้านนา เพราะเมื่อมีความเคารพอยู่ในจิตใจแล้วก็จะทำให้เกิด สิ่งที่ดี ๆ ตามมา อาจกล่าวได้ว่า ความเคารพนั้น ทำให้มนุษย์มีอารยธรรมมาก ชุมชนใดมีความเคารพ อ่อนน้อม ก็จะทำให้เกิดความเจริญ สันติ ต่อชุมชนนั้น ๆ ทั้งนี้ ใน Model ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเมื่อเกิด Respectation ก็จะทำให้เกิด Norm จารีต Tradition ประเพณี Meaningfulness ปรีชาธรรม Kammic Confidence คือ ความเชื่อในกฎแห่งกรรม จึงเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา

อัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา แสดงความโดดเด่นได้ในวิถีวัฒนธรรมซึ่งอยู่ภายใต้กรอบแห่ง วัฒนธรรมจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ คติธรรม เนติธรรม วัตถุธรรม สหธรรม ทั้งนี้ ในวัฒนธรรมวิถีของชาวล้านนา นั้นจะแฝงด้วยปรัชญาในการดำรงชีวิต ดังรูป Re-Kment Model

ภาพประกอบที่ 1: Re-Kment Model

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564)

1) ชุมชนชาวพุทธควรมีการเสริมสร้างอัตลักษณ์ โดยใช้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์กันในชุมชนทุกกลุ่ม เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เป็นการสืบสานส่งเสริม และสานต่อ อัตลักษณ์ของตนเองในทุกด้าน จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อไม่ให้อัตลักษณ์ชุมชนดังกล่าวสูญหายไป

2) หน่วยงานราชการที่มีหน้าที่โดยตรง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักวัฒนธรรม และองค์กรต่าง ๆ ในท้องที่นั้นๆ จะต้องกำหนดเป็นนโยบายกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องอยู่ในแผนการ โครงการ ของการดำเนินงานประจำปีในแต่ละปี

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธในทุกภาคของประเทศ เพื่อเป็นนำเสนออัตลักษณ์ที่โดดเด่นของแต่ละภาคจะทำให้ได้ชุมชนชาวพุทธตัวอย่าง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาไว้ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธ

2) ศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่าง เพื่อที่จะเป็นฐานของการพัฒนาด้านอื่นของสังคม เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ฉลาดชาย รมิตานนท์. **อัตลักษณ์ วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง**. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

ทิดกร สอนภาษา. "ภาษาไทย, ชัดใจปุ้: เอกลักษณะ-อัตลักษณ์". **คมชัดลึก City life**. ฉบับที่ 445. 23 มิ.ย. 2551.

ธนกร วงศกรฉัตร. **"ศึกษาวิเคราะห์ปรัถิมทิสในพุทธปรัชญาเถรวาท"**. ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2561.
นิศกรกร รพีพัฒน์. "การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคมของคนในชุมชนแออัด : กรณีศึกษาชุมชนหัวฝาย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่". **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2550.

บุพผา กาหลง, **มงคลสูตรกับการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคม, หลักสูตรปรัชญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา**. บัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2552.

พระครูสมุห์วิโรจน์ คุณวีโร (ตันบริบูรณ์). การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์. **วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ** ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-พฤศจิกายน 2563), หน้า 567.

พระมหาพิเชษฐ จตุตมโล. การศึกษาเชิงวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักคำสอนในมงคลสูตร. **วารสารพุทธมัตต์** ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559) ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, หน้า 19-24.

พระสุพัฒน์ อนาลโย. การส่งเสริมบทบาทหน้าที่ของบุคคลในครอบครัวไทยตามหลักทศ 6 ในพระพุทธศาสนา. **วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร** ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2563.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564)

พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์. สืบชะตาล้านนา : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ทางสังคมและจิต
วิญญาณของชุมชนในล้านนา. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัยวิทยาเขตแพร่ สนับสนุนโดย สำนักบริหารโครงการวิจัยอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัย
แห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) 2557.

วรินรดา พันธุ์น้อย. "การดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนใน
สังคมพหุวัฒนธรรม : การศึกษาชุมชนนุ่งกะเทว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี".
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี,
2552.

อาภากร ปัญโญ. "การดำรงอัตลักษณ์ชุมชนศีล 5 ด้วยการจัดทำธรรมเนียมชีวิตแบบมีส่วนร่วม :
กรณีศึกษาชุมชนห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน". พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.

อำพล บุตดาสาร และวัชระ งามจิตรเจริญ. การประยุกต์หลักมงคล 38 ประการในการดำเนินชีวิต
ของชาวพุทธในสังคมไทย. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ 5 ฉบับพิเศษ.